

„איתרנו כתובת כלשהי, וטילפנתי לשם. זה היה בפאריס. שוחחנו עם מזכירה, שלמרכה הפלא ידעה גם כמה מילים בעברית, אבל היא לא סייעה לנו. בדבריה בלטו התחמקות וחוסר-רצון. אז פניתי לסימטק הצרפתי, והם מסרו לי כתובת מלאה, ואת כל שאר הפרטים שביקשתי. הכתובת היא ג'ארדן אלבר קאהן (ג'ני אלבר קאהן) ליד פאריס. בפאריס נעזרתי בצלמת הישראלית נורית אביב, המתגוררת שם, והיא עזרה לי מעט בקשריה. כאשר הגעתי למקום התברר לי שזה ארכיון-סרטים של יהודי עשיר. מסיבי לארמון היה גן נהדר. בארכיון מצוי אוסף גדול של תצלומי סטילס וסרטים משנות ה-20. אלבר קאהן עצמו אינו עוד בחיים, והוא תרם את הארכיון שלו לעיריית פאריס. מצאתי שם דברים מאוד מעניינים. בין התמונות הנדירות שהבאתי משם יש התמונות של רוכבים בעמק יזרעאל המקי בילים את פניו של הלורד בלפור, המגיע ברכבת העמק...“

סרטים נוספים המצויים באוסף קאהן, כמו הנדיב הידוע ושאר קטעי-צילולואיד נדירים ומרתקים, שובצו בכמה מפריקי עמוד האש.

מהומה

ליד הכותל

עורך-הראיונות בנדה המערבית היה המיוחזן ישראל שטוקמן, שניהל רישום

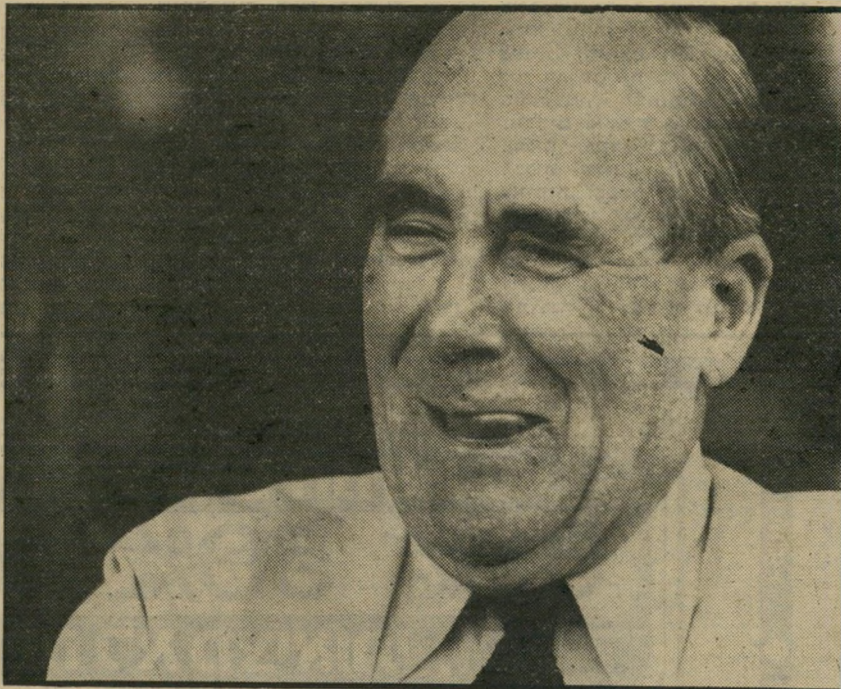
אלה-אדי, מי שהיה אישיות מאוד מרכזית לאחר מכן.

קאסט פנה אליו ותבע ממנו ללכת ולבדוק את העניין. רוחי ביי הלך ובדק, וחזר כשבפיו הבשורה שבשבת הקרובה יהיה הד"ר עוד יותר גדול ועוד יותר חזק.

„ידעה זו גרמה דאגה בחוגי השלטון הבריטי. הארי לוק, מומר ששימש בתפקיד ממלא-מקום הנציב-העליון שהיה בחופשה, קרא למופתי הירושלמי, חג' אמין אל-חוסייני, ואמר לו שצריך להפסיק. המופתי הבטיח לו להפסיק את הדבר...“

„קאסט, נותן העדות, הלך אחרי כן, ביחד עם המייג'ור הרנינגטון, אל הרב קוק. הרב הראשי באותם הימים. הרב קוק הביע תודה, אבל בהמשך עדותו מספר קאסט כי הוא שמע ביום השישי בערב את קולות הד"ר וריקודי הדרווישים, והיה ברור כי אי-אפשר להתפלל ליד הכותל המערבי. קאסט קרא לשייח'ים הערביים וביקש מהם להפסיק את הד"ר. אחרי-כך הוא טילפן אל המופתי והביע תמיהה על שהבטחתו לא קויימה... אירוע זה שינה את הסטטוס-קוו. בין מוסלמים ויהודים, שהיה בתוך העיר-העתיקה. הד"ר היה פרובוקציה ברורה...“

מספר שטוקמן: „לצורך עמוד האש חיפשתי אחרי ד"רים של מוגרבים, ש- התגוררו באזור הכותל ב-1924. חיפשתי אחר עדות-ראייה לחיכוכים שהיו ערב המהומות.“

הקורר קאראדון

למי דרושה רגל מדובעת?

„מצאתי לבסוף איש-ידת אחד, שהיה ב-1929 בן 22, אבל הוא סירב לדבר מול המצלמה. לי הוא סיפר כי בסך הכל היה הרובע המוגרבי, ליד הכותל, רובע של דלת-העם, שניתן היה לגרור אותה לכל דבר, אבל הד"ר לא היה אז נגד היהודים, אלא טכס איסלמי, כמו החסידות אצל היהודים. הוא לא היה מסוגל לציין אם היו שם אנשי-ידת שהסיתו. והתמונות שרואים בסרט — הריקוד עם החרבות — הן מתוך הד"ר שנערך כמה שבועות לפני התפרצות המאורעות.“

לעניין הרעש סביב הד"ר הביא שטוקמן סיפור מתוך הספר מגילת היסורים של דויד תידה, ששימש באותה עת כקצין מישטרה בירושלים: „תידהר מספר על רונלד סטורס, מי שהיה המושל הצבאי של ירושלים, שניגן על פסנתר. הסיפור הזכיר לתידהר את הד"ר. תידהר כותב שהיו ימים שבהם היה סטורס מתבודד ליד הפסנתר עד אור הבוקר. הוא דרש שיהיה שקט בסביבה, ואכן, השקט בסביבה לא הופר בידי אנשי המופתי, אלא עליידי התרנגולים והשכונים, שהיו קוראים קוקר ריקו. תידהר מספר שהמושל פנה אליו והזרה לצוות על בעלי-החיים באזור לשחוט את התרנגולים. תידהר מילא את הפקודה. אחרי-כך באה אותה הפקודה לגבי הכלבים בסביבה, ושוב טילפן סטורס לתידהר, וחזר חלילה. כמה חבל שסטורס

מדויק וקפדני של דברי המרואיינים הי פלסטיניים, בשיחות ההכנה ובמהלך הי ראיונות עצמם (בהמשכה נסתייעה הי סידרה רבות ברשימותיו של שטוקמן, המביאים אוצר בלום של עדויות על הת רחשויות שונות בין הפלסטינים, בעיקר בתקופת „המרד הערבי הגדול“).“

על הרקע לפרוק מאורעות תרפ"ט בירושלים מספר ישראל שטוקמן: „פרט מאוד מעניין, השופך אור שונה מעט על הרקע לפרוק המאורעות, מצוי ברז"ח ועדת-שאו, שנתמנתה לחקור את הרקע למהומות. עדות חשובה היא עדותו של קאסט, מזכירו הפרטי של הנציב-העליון. „קאסט סיפר כי ב-9 ביולי 1929 הוא מילא את מקומו של מושל המחוז קיטרזש, זה שנהגו מופיע בסרט. קאסט נחקר על ידי הוועדה, וציין כי כבר ב-9 ביולי התלוננו היהודים על הריקודים והד"ר, שנערכו ברובע המוגרבי השכן, משמאל לרחבת-הכותל, ממש במהלך התפילה ליד הכותל המערבי. קאסט סיפר בדברי עדותו כי פנה אל קצין-המחוז, רוחי ביי עבד-

* ד"ר (הזכרה): הטקס המרכזי של מיסדרי הדרווישים המוסלמיים (צופיים). טקס הד"ר הוא הפטרה לבתי-פרוסתק של שם האלוהים או של איזו נוסחה דתית, המטייעים למאמנים להגיע לאכסטזה.

לא התגורר ליד הכותל-המערבי, הוא היה משתיק את הד"רים...“

הביריון

הנחמד

אחת ממטרות העורכים בפרק זה היתה לאתר מישהו ממשותפי ההפגנה של בית-ר ליד הכותל-המערבי, שבמהלכה תקעו בשופר ליד מבואות הר-הבית.

מעיר על כך יגאל לוסין: „באירועים היסטוריים כאלה יש תמיד שאלה: האם אירוע זה או אחר קידם את התפתחות הדברים? אנחנו ניסינו לבדוק אם הפגנת בית-ר, שנערכה שבע ש לפני פרוץ הי מאורעות ב-1929, הוסיפה להתקוות הי מתיחות. האם אותה הפגנה זירבנה הי עוררה? אני חושב שהדברים היו מת-רחשים גם בלי אותה ההפגנה, אבל זו הרי מסוג השאלות הפתוחות. בחומר שעליו עברתי מצאתי כי שימחה פלפן, עורך ניו-אוסטוק, משוכנע שההפגנה היתה הסיבה.“

את סיפור ההפגנה של אנשי בית-ר ליד הכותל-המערבי ממשיכה נעמי קפלני סקי, מנהלת-הראיונות של עמוד האש. „הלכתי לחפש אחר רוזיוניסטים שהיו עדי-ראייה, משתתפים בהפגנות בית-ר ש נערכו ליד הכותל-המערבי, אחרי הארכיון מצודת זאב הגעתי למישהו בחלא-אביב, והוא שלח אותי למישהו, והמישהו שלח אותי אל אלכס מוזס, אחיו של נח מוזס מידיעות אחרונות. אלכס מוזס היה רוזיוני-יוניסט שרוף, והוא אמר לי שהכר טוב שלו, הרב סגל, היה בקבוצת הצעירים שתקעו בשופר על הר-הבית, ושהוא תקע במו פיו בשופר. הוא הוסיף כי הרב סגל לא היה באותם ימים נערי-שיבה, שנועד לרבנות...“

קפלנסקי הופתעה מאוד, היות והרב משה סגל הוא שכן שלה בעיר-העתיקה. „זהו איש עדין, שאינו מעורב בכל הי מאבקים שבין דתיים לחופשיים ברובע היהודי. ניגשתי אליו, ובמהלך השיחה איתו חטפתי את שוק חיי. הוא גילה שנמנה עם חברי ברית-הביריונים של אב"א אחימאירי. בגאווה הסביר לי שזו

עם זאת, הוא אדם נעים ורך, מגומס, אין כל קשר בין חזונו והשקפותיו...“

החג' הצי

יהודים

עדות אמיצה ובלתי-מקובלת היא עדותו של חג' אחמד אברוינה. עדותו מעניקה מימד היסטורי ובלתי-מקובל למה שהת-רחש בחברון, במהלך הטבח שם בשנת 1929.

על עדותו מספר ישראל שטוקמן, ש-ריאיון אותו ודובב מפיו את סיפורו: „דודו של אברוינה היה המושיע הגדול של היהודים בחברון. הוא זה שלקח על עצמו אחריות שהצילה עשרות יהודים. „הדוד מת לפני כשנתיים, כך שניתן היה לדובב רק את חג' אחמד, שהוא בעצמו מעל לגיל 80.“

„היתה גם השאלה העקרונית אם בכלל להביא את הדברים בטלוויזיה הישראלית, יש לזכור כי מדובר בחברון, עם כל המתיחות שלה. הרי חברון אינה רקע נוח לראיון כזה בטלוויזיה הישראלית.“

„את החג' פגשתי בבית-הכרמים שלו, מצפון-מערב לעיר. הוא כבר כימעט שכיב מרע, אך הוא התבטא בצורה חדה וברורה מאוד, ומתוך השקפה דתית שהגיעה אותו גם אז...“

קטעים מתוך עדותו המלאה של חג' אחמד אברוינה מביא שטוקמן מתוך ריי-שומיו: „הגעתי לבית אחד, שבו היה לי חבר יהודי, שאחדה באג'י. ידעתי שהוא מתגורר בבית הזה. פגשתי בפתח הבית את אשת בעל-הבית ואת כלתה, ההמון חיפש את שחאדה באג'י כדי לקטול אותו, ואני אמרתי לה שאני מחפש את שחאדה באג'י.“

„אמרתי לה: עימדו כאן, את וכלתך, ביום כזה לא מתביישים.“

„כאשר התקרב לשם ההמון, בעל מקלות וחרבות, כשהוא צועק, להצית! להרג! עניתי להם, חסתלקו מכאן, אין כאן אלא ערבים מוסלמים. זאת אשת פלוני, וזאת אשת אלמוני, האם זו לא ברשה לתקוף נשים?“

„אחרי שההמון חסתלק, כך מספר שטוקמן, רץ אברוינה לבית אחר, הבית של דודו, שהציל כ-40 נפשות, רובם

המופתי חג' אמין אל-חוסייני

המושל ציווה: לשחוט תרנגולים וכלבים

ממישפחת רובינו. הדוד שלף את חרבו אל מול ההמון, כדי להגן על היהודים, ואמר, מי שעולה במדרגות האלה, אני מכה אותו! ההמון נרתע, והיהודים ניצ-לו.“

על הסיבות שהביאו את אברוינה ואת דודו להציל יהודים, מעיר שטוקמן: „הסיבה שלו היתה דתית — מי שחוסה בצילך, אתה חייב להעניק לו את חסותך...“

אברוינה אמר גם בעדותו: „אילו רצו האנגלים, הם היו מפסיקים את הדבר בזמן, והיו מציבים צבא או מישטרה, ואיש לא היה נוגע ביהודים... אילו היתה המישטרה אומרת, הופ, איש לא היה נוגע באיש... אילו אמרה החכומה

דרך-חיי מאז ועד עצם היום. הוא סיפר לי כיצד עבד בנעוריו בכרמים ובשדות, והיה בין מארגני ההגנה בגבול יו-תל-אביב, הוא חשב תמיד שיש להשיב מלחמתה שורה.“

„הכי הרגיוה אותו ואת חבריו באותם ימים העובדה שהם לא קיבלו עבודה מלישכת-העבודה של הסוציאליסטים. כאשר הם היו צריכים להתגונן בגבול יפו, שלחו אותם להגן על החרובים כשבידיהם אלות, ואכן, הוא מספר בסרט כיצד הם הלכו, כשבידיהם כרוה גדולה ודגל, כדי להפגין נוכחות...“

בעיני קפלנסקי, „הרב סגל הוא טיפוס מיוחד, הוא האיש המתיישב מדי שנת ליד הר-הבית ותקע שם בשופר. ויחד